

ЙОРДАН ЙОВКОВ. ПОЧТИ НЕПОЗНАТА КОРЕСПОНДЕНЦИЯ: ИСТОРИЧЕСКИ ФАКТИ И ЛИТЕРАТУРА

Маринела Паскалева

Регионален исторически музей (Къща музей/Дом-паметник „Й. Йовков”) Добрич

marinelapaskaleva@abv.bg

Резюме: Текстът запознава с кореспонденцията на Йовков и неговия съученик от гимназията в София. Годините са – 1901 – 1906 г. Това са документи – пощенски карти, пощенски картички, писма. В тях писателят се представя като учител в Добруджа, ползва латински език, обществено ангажиран. После е на военна служба. Представя се като зрял човек от биографичния разказ и с бъдещо богато творчество.

Ключови думи: кореспонденция, пощенски карти, пощенски картички, писма, съученик, гимназия, учител, Добруджа, латински език, демократ, военен, култура

YORDAN YOYKOV. ALMOST UNKNOWN CORRESPONDENCE: HISTORICAL FACTS AND LITERATURE

Marinela Paskaleva

Regional Historical Museum, Dobrich

Abstract: The text studies the correspondence between Yordan Yovkov and his classmate from the high school in Sofia in the period 1901 – 1906. These are documents – post cards, letters. The writer presents himself in these documents as a teacher in Dobrudja, uses Latin language, he is socially engaged. Than he is in the army. Presents himself as a mature biographer and a prolific writer in the future.

Key words: correspondence, post cards, letters, classmate, high school, teacher, Dobrudja, Latin language, democrat, military man, culture.

Документалните проучвания върху литературното наследство на българския писател запознават с моменти от неговите биографично-портретиращи щрихи, почерк и творчески силует. Това са писма, пощенски карти и илюстрирани пощенски картички, които полагат един нов прочит, отварят непознати хоризонти и отключват смислови

нюанси. Така ще може да се „надзърне” в човешката (трудности от биографичен характер) и творческата („тревоги” (Владимир Василев) идентичност на писателя.

Водени от стремежа за изчерпателна проучвателска работа и в търсене на непознати, неизвестни и неизучени документални дири през 1999 г., Регионален исторически музей с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” в гр. Добрич установи контакт със сина на Йовков „съкласник” (Григор Василев) от Първа софийска държавна гимназия. Оказа се, че това е Йордан Соколов (1933 – 2016 г.), юрист, политик, държавник, министър на вътрешните работи, народен представител и Председател на 38-то Народно събрание. На музея той предостави част от личния архив във връзка с Йовкова кореспонденция до неговия баща (док. № 1).

Изследователските задачи ще се опитат да проучат почти непознатата кореспонденция с тази личност, която писателят води с „бивш главен секретар на Министерството на търговията, сега съдия от Върховния административен съд” (Василев, 1940: 12), един от авторитетните юристи в страната, функционер на Народната партия и апелативен съдия преди 1944 г. – Георги Соколов. (Информацията се черпи само от електронни сайтове.) Не се установяват „срещи и разговори” (Спиридон Казанджиев), а само писмовни изяви. Хронологическата ос обхваща твърде ранен период (1901 – 1906 г.) от биографичния разказ на двамата съкласници. Те, двамата, са възпитаници на Първа софийска държавна гимназия. Като ученик там, Йовков е записан през 1897г. под № 13 в VI „а” реален клас. (Василев 1940: 12) На 29 юни 1900 г. бъдещият писател получава своето „Свидетелство за зрелост” № 8. (Минев 1969: 55)

През месец септември на същата година, след завършване на образованието си, участта на младия човек го отвежда към безпределната добруджанска равнина. „Просторни полета, обрасли с бурен и трева, скитащи стада овце, бели сюречи говеда и буйни табуни коне, самотни овчарски къшли, без села почти и без никакви градове...” (Йовков Т. 1, 1982: 464) – така, по художествен път, Йовков пише за земята, където се преселват неговите родители от жеравненския Балкан в Добруджа.

Настоящата работа върху кореспонденцията се състои от четири пощенски карти, две илюстрирани пощенски картички и две писма, ръкописи, които ще уплътнят психологическия портрет на възпитаника от Първа софийска държавна мъжка гимназия, на учителя по добруджанските села, на подпоручика от Школата за запасни офицери в Княжево, на почитателя на немския лирик Хайнрих Хайне, на запознатия с

проблемите на учителството. Документалните дири ще попълнят „празните“ места в биографичния натюрел и в критическия канон за писателя.

Топографската карта на кореспонденцията тръгва от добруджанското село Чифуткьой (от 1942 г. става дн. с. Йовково, Община Генерал Тошево, Област Добрич), което се намира непосредствено на българо-румънската граница. Пътува по оста: Княжево – Карнобат и отново се завръща в Добруджа, този път, в Чифлик Мусубей (от 1942 г. става дн. с. Долен извор, Община Генерал Тошево, Област Добрич). Само с пощенски клейма са маркирани градовете Добрич – Варна – София. И Бургас – споменат в едната пощенска карта. Подател е само Йовков, но се улавя и другото, Соколовото присъствие. Документалните находки представят адресирания като „студент по право“ и „кандидат в Окръжния съд в София“. Цели шест години (1901 – 1906 г.) двамата съкласници поддържат задочен диалог, споделят носталгични настроения по годините на учение и надежди за бъдещ честит живот. Йовков изплаква тъгата си по неосъщественото образование в Правния факултет в столицата и по липсващата среда от съмишленици.

Първата документална диря е пощенска карта (док. № 2) от 18. IX. 1901 г. На едната, лицевата страна, са клейма – Чифуткьой, (не се чете дата, месец); Добрич, 19 (не се чете месец); София 20. IX. 1901 г. От 1 септември 1900 г. до 31 август 1901 г. Йовков е „временно новоназначен“ за учител в с. Чифут Мусубей. Кореспонденцията започва малко след завършването на учебната година, след около две седмици и половина (31 август 1901 г. – 18 септември 1901 г.).

Първата пратка тръгва от с. Чифуткьой. „Село Чифуткьой се намира на румъно-българската граница, по шосето Добрич – Караомер – Меджидие – главния път на котленските овчари, абаджии и чорбаджии за Северна Добруджа.“ (Минев 1969: 56)

При дешифрирането на лицевата страна има ръкописен текст, който гласи: „До Г-на Георги Соколов (Студент по право) в София“. Адресираният е назован само по лично и по фамилно име, без да са изписани неговите координати: улица и номер на дома. Лицето е представено със своето занимание, служба, професия – „Студент по право в София“. Документалната диря е изпратена от с. Чифуткьой, но на вътрешната страна Йовков изписва с латински букви съкратеното име на селото – „Tsch. – coi.“. Той е убеден, че неговият съкласник Г. Соколов нито е чувал, нито е виждал, нито знае къде се е намирало това място, това селище, нито този регион. Интересното е, че учителят от

Добруджа ползва също римски цифри при изписване на конкретната датировка – ден, месец и година – XVIII/IX – MDCCCI (18.09.1901 г.).

На картата има фабрично отпечатан портрет на видния политически деец Петко Стойчев Каравелов (1843 – 1903). За представянето на тази личност ще се ползват преди всичко популярни източници с цел само да информират за биографичния разказ, без задълбочаване в историко-обществената ѝ роля и дейност. В Енциклопедия „България“ за П. Каравелов е записано, че е водач на Либералната и на Демократическата партия, брат на писателя, журналиста, етнографа Любен Каравелов. През 1860 г. Петко заминава за Москва, където завършва гимназия. Постъпва в Историко-филологическия, а след това в Юридическия факултет на Московския университет. Повече от 20 години стои начело на политическия и на държавническият живот в България. Става министър-председател и министър на финансите (от 19 февруари до 21 декември 1901 г.). На 4 декември 1901 г. подава оставка. (Енциклопедия „България“ Т. 3 И – Л. 1982: 327-328) Нас ще ни интересува периодът от пощенската карта – 18 септември 1901 г.

Встрани от лика на политика следва печатен текст – лично и фамилно име на български и на френски език – Петко Каравелов/Petko Karaveloff. Следва кратка анотация, която е в скоби – (né à Koprivstizza 1845). В превод е записано – (роден в Копривщица през 1845 г.). Последният ред от така условно наречена „визитна картичка“ представя държавния деец отново с текст на френски език – *Présidint et ministre des finances*, на български е – „министър-председател и министър на финансите“. Непосредствено до лика на П. Каравелов се дешифрира и друг, един ръкописен текст. Йовков се обръща към своя съкласник с латинската фраза – „*Amice mi*“ („*mi*“ – 1. voc. от *meus*. 2. = *mihi*. // 1. „мой, моя работа е, считам за моя длъжност“). (Войнов, Милев 1937: 30, 375). Подателят поздравява и приветства получателя с думите – „*Приятелю мой*“.

Биографичният разказ за писателя (1 септември 1901 – 1 февруари 1902 г.) е оскъден откъм неговите търсения, душевни нагласи, обществено-политически настроения и отвореност за събитията в страната. Литературните историци определят това време като време за четене, разходки на кон и развлечения. (Сарандев 1986: 38-42) Тези занимания запознават преди всичко с учителя от добруджанското село, който е свободен по дух. Вече завършил учебната година (1900/1901 г.), той стои без работа в с.

Чифуткьой, почти месеци наред, очаквайки през пролетта на 1902 г. да бъде повикан в казармата за отбиване на военната служба. (Минев 1969: 66)

Изследваната пощенска карта променя установената досега представа и внася нови щрихи върху образа на писателя. В лицето на студента по право Г. Соколов учителят от Добруджа открива съмишленик, с когото да сподели възторга си от политическото и държавническото управление на един от най-видните „строители на съвременна България” (Симеон Радев). Начело застава коалицията на Демократическата и Прогресивно-либералната партия, а за министър-председател е номиниран П. Каравелов. Подателят подбира специална пощенска карта, а именно, с лика на този държавник.

През 1906 г., малко след изследваната кореспонденция, Йовков се запознава с колега учител от Добруджа. Бъдещият писател работи в с. Каралии (от 1942 г. става дн. с. Красен, Община Генерал Тошево, Област Добрич), а Стефан Мартев в с. Юргичлер (от 1942 г. става дн. с. Сливенци, Община Добричка, Област Добрич). Коментират се политическите убеждения на младия „даскал” като радикалдемократ, но не се е проявявал като „ярък и страстен партизанин”. (Минев 1969: 128) Ясно е, че Йовков и по-рано, още при обсъжданата кореспонденция – 1901 г., е привлечен от тези обществени влияния, убеждения и нагласи, станали по времето на П. Каравелов – на Либералната, а по-късно – и на Демократическата партия.

С пощенската карта бъдещият писател приветства този политически избор. За него се оказва, че това е необходимата за Отечеството видна фигура, народен трибун и велик български мъж. Безспорно тук трябва да се утвърди ярка личност, с величие в плана на историята, значима за съдбата на колективната общност. Текстът на пратката се стреми да наложи лидер като образец за следване и трябва да покаже личното отношение на пишещия.

За учителя от Добруджа П. Каравелов се възприема като „tribunus populi” – титла, която се използва в Римската империя. Тя се налага във връзка с разгърналите се съсловни борби и съчетанието от думи се тълкува като „избран от Народното събрание генерален пълномощник”. Трибунът трябва да защитава интересите на плебса в Римския сенат. Той е и „pater patrum et pater” – римска почетна титла, с която се удостояват великите мъже на империята. Следва и думата „domimis”, като обръщение към римския император и се употребява да обозначи не само като първи, но и като за абсолютен господар. Почита се като „Бог”. (Барсело, Тачева, Делев 1992: 193-206, 257-

272) Йовков споделя пред съмишленика си Соколов, че П. Каравелов може да се приеме за „баща на отечеството” заради неговата политическа и държавническа дейност.

Учителят от Добруджа комуникира със своя познат по един интересен начин. Избира за диалог езикът, признат от европейската цивилизация за белег на висша грамотност и духовен аристократизъм. Причината навярно е не само в уважението към личността на съмишленика, но се свързва и с историко-обществената ситуация по това време в страната. Навярно политическите настроения – либерални и демократични, са интересували и двамата млади мъже – Йовков и Соколов.

Авторството на документалната находка се потвърждава от приемането на личното и на фамилното име. Пощенската карта е с ръкописен подпис, може би единствен досега на латиница. Той гласи: Jordan Jovcov. Автографът говори, че неговият носител е образован и културен човек. И още, че пощенската карта е изпратена от село Чифуткьой, от периферията, „на предела” (Цветан Тодоров), между две държави – тя е знакова. Това е геополитическо пространство, което се намира на границата (много по-късно се появява романът на Йовков „Чифликът край границата”, 1934 г.), между покрайнина (село Чифуткьой се намира на километър от българо-румънската граница) и столица; между Южна и Северна Добруджа, между Източна България и северната ни съседка. Той, автографът на Йовков, е предназначен за „студент по право в София”, който е високо образован, зачетен и истински авторитет за учителя от Добруджа.

Документалната находка запознава с образа на интелигентен млад човек, който владее изисканата етикеция да се комуникира със събеседник на езика на древната латинска цивилизация. С така оформената портретна скица на българския държавник Йовков се представя като обществено ангажиран, събуден и приобщен към историческите тежнениа на големите български мъже по пътя им на „строители” на освободеното Отечество.

От първи февруари 1902 г. учителят от Добруджа постъпва в Школата за запасни офицери в Княжево. (Василев 1940: 13) На 7-ми същия месец е настъпила промяна в личния състав, а на 8-ми – със Заповед № 19 са записани пристигналите млади войници. Сред тях е и Юрдан Йовков. (Стефанов 1982: 20)

От 18 септември 1901 г. (първа пощенска карта) до 11 април 1902 г. (втора пощенска карта), почти месеци наред, липсва кореспонденция между двамата

съкласници. Следващата документална находката (док. № 3) (лице) е с клейма: Княжево, 11. IV. 1902 г. – София, 12. IV. 1902 г. Тогава Йовков е почти на 22 години.

Картата е с пощенска марка с лика на княз Фердинанд I и е с номинална стойност пет (5) стотинки. Тя влиза в обръщение от 1901 до 1911 г., печатана в Петербург. (Каталог на българските марки 1999: 10) Такава се ползва и от Йовков при неговата кореспонденция с Г. Соколов.

От редовете ѝ се чете лек хумор, тонът е шеговит, даже обръщението към получателя е емоционално обогатено – „Соколе” (Соколов). В търсене на символика може да се приеме, че въображаемият персонаж от минисюжета е мислен като птица. Соколът носи соларен знак, олицетворение на слънцето. Той се свързва със справедливостта и с юриспруденцията. (Шевалие, Геербрант 2000: 632) Така би могло да се приеме, че Йовков контактува с човек на закона и правото като наука. Школникът издава уважение и респект към своя съкласник – студент по право в Университета в София.

Йовков саморъчно е нарисувал малка „наброска”, „драска” или „шарка” с молив. Изобразена е човешка фигура в профил (турчин с фес, етническите белези са показателни, който продава в голям плетен кош малки кравайчета). Това е, вероятно, момент от някакъв спомен от съвместно преживяване със студента от София или чернова за бъдеща литературна творба. Двамата съкласници, като че ли си уговарят среща в столицата. Бившият учител от Добруджа, този път, е кратък, подписал се е само с фамилното си име – Йовков.

Изминават цели две години – от 1902 до 1904. През това време школникът за първи път е назначен за дежурен по рота на 27 октомври 1902 г., а от 23 януари 1903 г. е приведен от специалните родове оръжие. Първоначално е зачислен към 8 приморски артилерийски полк. Поради тази причина вместо да се отправи към Варна, остава в Княжево. Идва нова промяна, според която младият човек трябва да доизслужи командирския си стаж в 24 пехотен черноморски полк. През февруари 1904 г. унтерофицерът Йовков завършва редовна военна служба в Бургас. Той се уволнява от армията като подпоручик от запаса. (Сарандев 1986: 43-44)

На 13 февруари 1903 г. се записва за студент по право в Юридическия факултет на Софийския университет. (Сарандев 1986: 52) В „Книгата за студентите...” за 1902, 1903 и 1904 г. за Йовков са дадени следните данни: албумен № 705, приет за редовен студент, въз основа на Свидетелство за зрелост от Софийската държавна мъжка

гимназия, реален отдел, № 8 от 29 юни 1900 г. Родителите му живеят в с. Чифуткьой (Добричка околия) и поминуват със земеделие. Той се учи на братови разноски. Нищо друго не е отбелязано за положението му като студент. Изпити не е полагал. (Минев 1969: 65)

По това време умира баща му – Стефан Йовков, юни 1904 г. (Сарандев 1986: 67) Неговите мечти, амбиции и желаниа да последва своя съкласник Г. Соколов по пътя на студент по право не се осъществяват. Надеждата за безгрижен живот сред съкласници, съмишленици и приятели за зла участ рухва.

Следващата трета пощенска карта е от 10 юни 1904 г. (док. № 4) (клейма 11 VI Карнобат – 18. VI. София). Йовков е на военен лагер в Карнобат. Съобщава, че търси вече работа в „пограничните села”. Съгласно тогавашните изисквания, при обучението на офицерските кадри след Школата, те преминават няколко месеца стаж във военните части, в които ще бъдат зачислени в запаса. Тъй като частта на Йовков е в Бургас, той заминава, за да заеме своето място на взводен унтерофицер в 3 рота. И с това почти се изчерпва всичко, което се знае за този престой. Липсват спомени, документи, негови собствени изказвания. За тях може само да се гадае. (Сарандев 1986: 52)

Тази пощенска карта допълва биографичния разказ около пребиваването на Йовков в и около Бургас. Той е в Карнобат с другари от Школата и коментира стажа във военните части. Обръща се директно, доста делово и то само по фамилно име към получателя на картата – „Соколов”. Още с първото изречение се подразбира, че съкласникът е писал преди това на Йовков. Явно той е притеснен от обстоятелството, че вече приключва с военното обучение. Младият човек обяснява условията за живот. Той е доволен от тях. Но, най-важното за него, в този момент, е намирането на работа като учител в „пограничните села”. Отново търси същата служба, каквато е практикувал в Добруджа. Затова Йовков пише, че е ходил до Бургас, до училищната инспекция.

За първи път в тази пощенска карта се появява и трето лице в кореспонденцията. Заедно с Г. Соколов, те, двамата, трябва да помогнат на бившия школьник. Това е Стефан Кемилев, още един съученик на Йовков от седми „а” реален клас от Първа софийска мъжка гимназия, бивш администратор на БЗК банка. (Василев 1940: 12) Авторът на пощенската карта също е кратък. Той се представя само по фамилно име – „Йовков”.

На 1 септември 1904 г., ненамерил работа в „пограничните села”, махалото се завърта, и бъдещият писател се прибира в Добруджа. Отново приема учителската работа в селото, в което е започнал – в Чифлик Мусубей (дн. с. Долен извор).

Оттам, на 20 април 1905 г., (оригинал – 22/IV 905), (клейма Добрич 20 IV – София 22 IV) Йовков изпраща на своя съкласник една илюстрирана пощенска картичка (док. № 5). Тя, като художествено изображение, дава възможност за допълнителни внушения, т. е. комуникацията вече е на две нива – текстово и визуално.

С този визуален посредник подателят поздравява своя съкласник за именния ден – Георги (Соколов). Поводът е празникът Гергьовден. Липсва обръщение към получателя. Този път адресатът изписва и двете си имена – „Йорд.”, лично, съкратено от „Йордан”, и фамилно – „Йовков”.

Картичката е любопитна най-вече с това, че има илюстрация на женска фигура. Нека да видим как е „направена” дамата от изображението. Тя като че ли позира на екрана, в профил, в цял ръст. Тя е в официално облекло, представящо тогавашната мода в Европа.

„Дрехите са един от най-често интерпретираните сигнали от героите на писателя” (Стефанов 1992: 100) – коментира Валери Стефанов в своята статия „Йовковите герои четат знаците”. Облеклото в най-голяма степен оформя опозицията „свое-чуждо”, то много често предопределя и отношението, защото „чуждият” носи различието, провокирането на „нашето”. Героинята от пощенската картичка седи по праговете на чуждото, тя е „от другаде”, от стария континент, а не е от „тукашния свят”, от „домашната група” (Алфред Шютц). Визуалният образ предизвиква любопитството, вълнението и желанието на всяка цена да се узнае загадката пред зрителя.

Така Йовков внушава своето послание в шеговит, остроумен и весел тон към приятеля студент. Независимо, че кореспондира на километри (над 500 км) – Чифлик Мусубей – София, учителят от Добруджа е съхранил образованост, култура и отвореност към света.

Другата пощенска карта е от Чифуткьой (клейма Чифуткьой 6 VIII 1905, Добрич 7 VIII 1905, Варна 8 VIII 1905, София 9 VIII 1905) (док. № 6). Важно е да се отбележи, че адресираният вече е придобил друг, социален и административен ранг. Той, съдейки по данните от находката, не е вече студент, а е „кандидат в Окръжния съд в София”. Навярно Г. Соколов малко преди това време съобщава своите координати. Йовков

пише дори няколко пъти поред, но смята, че отговорът или се бави, или адресът на получателя е сгрешен. Той се „безпокои“, че в съкласника му е надеждата при разрешаването на проблем – „тая работа за мене е много важна“. Напрежението в цялата пощенска карта е явно още в самите фамилни имена, които като че ли рамкират текста – „Соколов – Йовков“.

През 1906 г. учителят от добруджанското село пише едно писмо и втора илюстрирана картичка. Първата документална находка е от 20 януари 1906 г. (оригинал 20/ I 906) (док. № 6) и е от Чифлик Мусубей. Пратката е без плик, на лист, сгънат на две. Така Йовков написва четири страници, като на последната са дата и място. В полето, по дължина, напречно, той пише и още два реда текст. От първото изречение се разбира, че селският учител е получил картичка от Г. Соколов по повод именния ден – Йордановден. Вероятно съкласникът дълго не се е обаждал, навярно от месец август на 1905 г. Двамата приятели се шегуват по повод броя на годините и времето за размисъл относно бъдещ семеен живот.

В документалната находка от 20 януари 1906 г. учителят от Добруджа се ласкае от думите на Соколов, че неговата поезия напомня тази на Хайневата. От направеното наблюдение се разбира, че и двамата съученици добре познават творчеството на немския романтик и то от по-ранно време. Текстът потвърждава, че Йовков е увлечен от Хайневата поезия от лирическият цикъл „Книга на песните“. Тя се превръща в духовна необходимост за младия учител. Документалната диря издава, че тази ценна за Йовков творба е четена неведнъж от него. Той чете тази книга не само като възпитаник на Първа софийска мъжка гимназия, не само като студент, но и по време на учителстването. Такива са душевните нагласи на това поколение, приобщено към романтичните повей на времето. Документалната находка представя бъдещия писател като запознат с един от големите европейски романтици – Х. Хайне.

На страниците на писмото от 20 януари 1906 г. Йовков изповядва пред Г. Соколов душевните страдания, които го сполитат след раздялата със съкласници от гимназията. Гнети го „скука, уединение, мъка, сиромашия“, в които се е наложило да битува и работи. Липсва му младежкият, безгрижният живот.

Йовков се интересува от съдбата на техни общи приятели – „Особено бих искал да зная где са: – Йотов (Димитър Йотов – съученик на Й. Йовков от седми „а“ реален клас от Първа мъжка гимназия в София, апелативен съдия в Пловдив.) (Василев 1940: 12), Кемилев, Горбанов (Петко Горбанов – съученик на Й. Йовков от седми „а“ реален

клас от Първа мъжка гимназия в София.) (Василев 1940: 12), Панов (Никола Г. Панов – съученик на Й. Йовков от Първа софийска мъжка гимназия в София.) (Йордан Йовков. Живот и дело: 16-17), батю Горбанов (батю Горбанов – Горбанов, Петко Василев – навярно дядо на Петко Горбанов, съученик на Й. Йовков.) (Енциклопедия „България“..., Т. 2, 1981: 133)“.

Пише на Г. Соколов за „броженията и стачките“ на учителството, за техните заплати. Бъдещият писател се терзае за положението на „културния човек“.

Той завършва своето писмо с малък коментар, относно изпратената от кандидата в Окръжния съд в София илюстрирана картичка. В нея Йовков намира много хумор и то дори горчив. При нейното разглеждане се открива ирония в собственото си съществуване – без съмишленици, без образование от Правния факултет в столицата, без интелегентска среда, далеко, по периферните зони на патриархалния порядък.

Учителят от Добруджа изпраща и втора илюстрирана пощенска картичка до своя съкласник. Тя отново е по повод Гергьовден и е от с. Мусубей през 1906 г. (док. № 8). Йовков не е записал дата, но ясно се подразбира времето по празника – месец април. И в тази картичка е упоменато, че Г. Соколов е кандидат в Окръжния съд в София. И тук, както и в предишното писмо, учителят от добруджанското село ползва обръщението – „Драги“. Текстът е обичайният за случая, а личният подпис – „Йорд. Йовков“. Тук отново присъства женска фигура в илюстрираната картичка. Тя, този път, е в анфас: малка девойка, свела глава надолу, с тъжни очи, със скромно излъчване, със семпло, почти бедно облекло. Държи в ръце вързопче и е босонога. Картичката носи надпис: „Mignon“. В превод от френски на български език – „mignon“, оппе adj* – нежен, миловиден – прилагателно; п* – гълъбче, миличък – преносно значение. (Кратък френско-български речник 1978: 310) Визуалното послание отнася към образ на небесния ангел, към „птичка божия“ (повест „Последна радост“, Й. Йовков, 1920 г.), към серафическата модалност (разказ „Серафим“, Й. Йовков, 1934 г.). Серията е 613/3. Марката е РМ, навярно – Paris – Moreau. При проверка се установи, че сред множеството подобни наименования могат да се открият една галерия и един Национален музей във Франция. (Справката е направена в Художествена галерия – Добрич.) „Нежната“ и „миловидната“ девойка може да се уподоби на героинята от вълшебната приказка на Шарл Перо „Червената шапчица“. Но това са само евентуални, внушения за образа. Може би по този начин Йовков иска да загатне на своя съкласник, че те, двамата, все още имат време за някои бъдещи семейни дела. „Подаръкът“ –

илюстрирана картичка с изображение на младо момиче, добре би им подходдал. А Йовков вече е почти на 26 години.

Последната пощенска пратка от кореспонденцията е отново писмо (док. № 9). Този път тя се състои от един лист, без плик, без датировка, без личен подпис, само кратко обръщение по фамилно име към получателя – „Соколов”. Целият текст звучи като „зов за помощ”. Йовков се „безпокои” за съдбата, сполетяла техен общ познат и близък човек – Харизанов (непознато лице). „Един скръбен слух достигна до мене. аз не зная дали той е верен, но извънредно ме безпокои. Телеграфистът в Чифуткьой, родом от Севлиево, се завърна оттам, преди няколко дена. Там той се научил, че нашият добър другар...”. Вълнува го и го тревожи причината за психическото състояние и порядък на лицето. Това писмо оформя портретната скица на Йовков като тънък наблюдател на страданията на индивида. Той търси душевната болка, за да може философски да я разбере и промисли. В писмото отново се появяват „старите приятели” – Стефан Кемилев, Панов, Ботя (непознато лице).

Представените документални находки – четири пощенски карти, две илюстрирани пощенски картички и две писма (1901 – 1906 г.) носят посланията за психологическия релеф и търсят човешката идентичност на учителя от Добруджа, политическия съмишленик, радикалдемократа, полиглот, живеещ на границата (държавна и човешка), подпоручика, увлечен по рисуването, почитателя на поезията на немския лирик Хайне, вълнуващ се от женската красота, запознат с проблемите на учителството. Бъдещият писател се представя като един зрял човек в зората на неговия биографичен разказ, посрещаш несгодите на битието на километри от столицата, в дълбоката провинция, в маргиналните пространства – Чифуткьой (с. Йовково), Чифлик Мусу-бей (с. Долен извор), лишен от интелегентска среда и близък приятелски кръг. В разгледаните документални находки той е не толкова съзерцател на света, колкото мъдър прорицател в своите изповеди пред съкласника си от Първа софийска мъжка гимназия и съмишленика в младежките години – Г. Соколов. В тази кореспонденция бъдещият писател заема позицията на обществено ангажиран със съдбините на Отечеството, приобщен към духовните измерения на латинската култура, травматично преживяващ терзанията и участието на „културния човек”, тънък психолог на колизиите на индивида. Всички тези биографични щрихи, уловени в кореспонденцията на Йовков със Соколов, са нашият прочит за човека и твореца с будна съвест и заложи за знаменателно литературно дело.

Библиография

Барсело, Тачева, Делев 1992: Барсело П. Тачева, М. Делев, П. История на древните общества. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Василев 1940: Василев, Гр. Йордан Йовков. Спомени и писма. София: Печатница „Книпеграф“.

Войнов, Милев 1937: Войнов, М. Милев, Ал. Латинско-български речник. Предговор проф. д-р В. Бешевлиев. София: Казанлъшка долина.

Енциклопедия „България“ 1981: Енциклопедия „България“ в седем тома. Т. 2 Г – З. София: БАН.

Енциклопедия „България“ 1982: Енциклопедия „България“ в седем тома. Т. 3 И – Л. София: БАН.

Йордан Йовков. Живот и дело 2008: Йордан Йовков. Живот и дело. (Из документалното наследство). Съставителство Цочо Билярски, Василена Василева Билярска. Предговор и бележки Ц. Билярски. Показалец В. Билярска. София: ИК Синева.

Йовков 1982: Йовков, Й. Събрани съчинения в шест тома. Т. 1. София: Български писател.

Каталог 1999: Каталог на българските марки 1879 – 1999. София: Комитет по далекосъобщения.

Кратък френско-български речник 1978: Кратък френско-български речник. София: Наука и изкуство.

Минев 1969: Минев, Д. Йордан Йовков. Спомени и документи. Варна.

Сарандев 1986: Сарандев, Ив. Йордан Йовков. Жизнен и творчески път 1880-1937. София: Отечествен фронт.

Стефанов 1992: Стефанов, В. Творбата – безкраен диалог. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Стефанов 1982: Стефанов, Ст. Капитанът на земяците. София: Военно издателство.

Шевалие, Геербрант 2000: Шевалие Ж. Ал. Геербрант. Речник на символите. Т. 2 М – Я. София: Петриков.

ПРИЛОЖЕНИЕ

№ 1

Писмо-бланка от Председателя на 38 народно събрание на Република България до Директора на къща-музей с дом-паметник „Йордан Йовков”

София, 22 март 1999 г.

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ТРИДЕСЕТ И ОСМО НАРОДНО СЪБРАНИЕ.....

ПРЕДСЕДАТЕЛ

ДО

Г-Н СПАСОВ

ДИРЕКТОР НА КЪЩА-МУЗЕЙ

С ДОМ-ПАМЕТНИК

„ЙОРДАН ЙОВКОВ”

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН СПАСОВ,

В отговор на Вашето писмо, за мен е удоволствие да Ви предоставя ксероксни копия от всяко писмо и картичка, изпратени до моя баща Георги Соколов от големия български писател Йордан Йовков. За съжаление не мога да Ви предоставя оригиналите, тъй като те ще бъдат предадени на Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий”.

22 март 1999 г.

/п/

Йордан Соколов

Писмо-бланка от Йордан Соколов до Директора на къща музей с дом-паметник „Йордан Йовков” с дата 22. 03. 1999 г. за предоставяне на ксерокопия от кореспонденцията на Йордан Йовков до Георги Соколов.

Регионален исторически музей (РИМ) с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” – Добрич, основен фонд, инв. № 1924

Дешифрирани текстове

№ 2

Първа пощенска карта от Йордан Йовков до Георги Соколов

Първа страна: клейма – места, дати, месец, година – Чифуткьой (не се чете дата, месец) 1901, марка (не се чете), Добрич 19 (не се чете месец) 1901, София 20 IX 1901. „До Г-на Георги Соколов (Студент по право) в София”; втора страна: фотоснимка на видния политически деец Петко Каравелов (1843 – 1903), текст и личен подпис на латински език.

Текст: Петко Каравелов

Petko Karavelov

(né à Koprivstza 1845)

Président et minister des finances.

Tch – cm XVIII/MDCCCCI

Amice mi,

Rumpe gen[oi] ante fa-
ciem virum magnum!

Defe[nam] et tribunui
populi bulgarocum, pa-
ter patira et pater

D[no]bul dominu: Lo... et Yi...!

(mi [deoi]) – Gloria [ou] gratia

T[uni] Jordan Jovcov

РИМ с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” – Добрич, основен фонд,
инв. № 1930.

=====

№ 3

Втора пощенска карта от Йордан Йовков до Георги Соколов

Първа страна: клейма – места, дати, месец, година, марка – Княжево 11 IV 1902, марка – лика на княз Фердинанд I, София 12 IV 1902. „Господин Георги Соколов, Студенчески клуб, София”.

Втора страна:

Текст и скица, саморъчно, с молив.

Соколе,

Днес, утре, вдругиден – столицата. Сряда! Сме „Свободни”! Да ли ще дойдем в София е много съблазнително. Ако можеш. Кор[...]! Да би донесъл някоя книга.

Йовков

РИМ с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” – Добрич, основен фонд, инв. № 1928.

№ 4

Трета пощенска карта от Йордан Йовков до Георги Соколов

Първа страна: клейма – места, дати, месец, година, марка – лика на княз Фердинанд I. Карнобат 11 VI 1904 – София 18 VI 1904. „Господин Георги Соколов, студент, (Студентски Клуб), София”.

Втора страна:

Соколов,

Лагер при Карнобат

10 юни 1904 Престраших се да ти се обадя, както искаше. Прекарва се доста добре. Местността е хубава. Града близо. Ходим свободно и главно – храната много добра. Другари – повечето от школата. Ходих до Бургаз в училищната инспекция. Искях да узная има ли вакантно място в пограничните села. Нямамо обаче. Инспектор ми каза че тая работа се решава в Министерството. Виж с Кемилев не можете ли стори нещо. Едно село погранично особено [в дъгата]. Около София – би ме спасило от нещастieto що ме занимава. Виж и пиши.

Йорд. Йовков

РИМ с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” – Добрич, основен фонд, инв. № 1927.

№ 5

Първа пощенска картичка от Йордан Йовков до Георги Соколов

Първа страна: илюстрация на женски образ и поздравителен текст за имен ден.

Ч. И. Д.!

Чифлик Мусубей

22/ IV 905.

Йорд. Йовков

Втора страна: клейма – места, дати, месец, година, марка – лика на княз Фердинанд I. Добрич 20 IV 1905, София 22 IV 1905. „г. Георги Соколов, (Студентския Клуб), София”.

РИМ с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” – Добрич, основен фонд, инв. № 1929.

№ 6

Четвърта пощенска карта от Йордан Йовков до Георги Соколов

Първа страна: клейма – места, дати, месец, година, марка – лика на княз Фердинанд. Чифуткьой 6 VIII 1905, Добрич 7 VIII 1905, Варна 8 VIII 1905, София 9 VIII 1905. „Господин Георги Соколов, (Кандидат в Окръжния Съд), София”.

Втора страна:

Чифуткьой 6/VIII 905. Соколов, преди няколко дена ти писах писмо на същия адрес, който ми беше съобщил. Отговора ти, струва ми се забави. Разбира се, че може би работата или друго не ще е позволило да се заемеш с тая работа – за това аз не се сърдя, нито пък смея непременно да го искам. Не аз по-вече се безпокоя да не би по някоя причина да не си получил писмото ми. В такъв случай – да ти пиша как. Ако си го намерил, ще те моля пак да обърнеш по-подробно моля, защото тая работа за мене е много важна. Към края на август, това ми е необходимо.

Йорков

РИМ с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” – Добрич, основен фонд, инв. № 1925.

=====

№7

Писмо от Йордан Йовков до Георги Соколов

Драги Соколов,

Картичката ти /от 5/ I/ получих. Тя обаче не ме зарадва тъй, както всяко друго твое писмо. Преди всичко тя дойде тогава, когато аз бях вече престанал да се надявам за писмо от тебе. Вижда се, че е трябвало да дойде светия Йордан за да си спомниш за нашия. Но не е само това. Чифтният брой на годината ти е вдъхнал хубавата мисъл да пожелаеш „чифтосване” и на мене. Много ми е драго. Но защо е, моля ти се, тая оскърбителна одумка: страхувал си се бил да не било вече късно. Мислиш ли ти, че аз поне сравнително тебе съм толкова стар, че е вече късно и невъзможно подобно нещо? Виж, тук сериозно вече съм оскърбен.

Не зная от где на къде в моите глупави стихове в „Художник” ти си забелязал някакво влияние на Хайне. Сигурно то е в втората песен, която напомня чудното Хайнево стихотворение за Агнес. Но приликата тук е малка, а разликата е твърде, твърде голяма.

Спомням си сега за „Книга песен”; последния път я четох в София, когато бях „студент”. Ех, че хубаво би било да я имах и сега на ръка. Дали я има в софийските книжарници?

Не зная с какво да ти се похваля. Скука, уединение, мъка, сиромашия – това е обикновената ни болест. Виж весело си живеете вие там в София! Ами как са „старите другари”? (Така ги наричах аз някога и бая смисъл турям в тия думи: „Стари другари”. Видях вече, че тоя смисъл сам по себе си се изгуби.) Особено бих искал да зная где са: – Йотов, Кемилев, Горбанов, Панов, батю Горбанов дали се е отървал щастливо от ре[з]ките хулигани и черносотници?

Соколов, ти не пишеш нищо за себе си. Отби ли си вече съдебната тегоба и мислиш ли да постъпиш на служба? Ела, къде нашия край, например за съдия. Ако не по-други начин, то ще направя някоя бела и тъй ще се видим.

Отколе една мисъл ми е дошла, но не смях до сега да ти я кажа. Но сега виждам, че съм разположен добре весел съм даже, та не ще скрия. ~ Кажи ми, ако моето познанство с тебе ти е тягостно и неприятно, ако аз ти досаждам с плесниците си за

добрия твой другар; с други думи, ако аз продължавам да те помня, когато ти вече може би си ме забравил. Кажи ми, та да скъсам и тъй тънката и слаба нишка, която е останала между нас. Кажи ми, защото колчем седна да ти пиша, ей тази мисъл ме мъчи и смущава; всякога изплъзва едно насмешливо „защо” и „от где на къде?”.

Това, както виждаш е твърде сантиментално, но казах я! ~ станало е камък на душата ми.

Чел ли си из вестниците за голямото движение между народното учителство по новото увеличаване на заплатите. (Желанието за това, де!) Говори се, за сега обща стачка. Представи си, е в един и същи ден 8000 хиляди (зачертано с две черти – б. м., М. П.) души престанат да работят и на всички училища се удари куфар! Ех, че ефект, че смайване ще произлезе! ~ Ами, какво ще ядеш тогава? ~ питат някои по-практични. Невежите не знаят, че и за това има лесно: истинският културен човек трябва да се храни не само с хляб, а и с песни. А у нас те са тъй много!

Но туй са работи, що най-малко те интересуват. Но аз с най-голяма охота бих прочел, ако ти напишеш нещо за веселия и пълен с нежни радости и чувства от софийски живот!

Защо си избрал тая карта ~ с горски пейзаж. Да не би това да е някакъв символ? Ние и без това сме вече подивели из тия дебри и полета. Нас ни се ще нещо свежо, красиво, топло и т.н.

20/ I 906.

Чифлик Мусу-бей

С поздр.: Йорд. Йовков

РИМ с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” – Добрич, основен фонд, инв. № 1931.

=====

№ 8

Втора пощенска картичка от Йордан Йовков до Георги Соколов

Първа страна: фотокартичка с френска репродукция и надпис „Mignon”, Paris.

Втора страна: ляво – Господин Георги Соколов – кандидат в окръжния съд – София; дясно – „Драги Соколов, честит ти имен ден. Нека всяка година те заварва все по-радостен, по-весел и по-честит. Мусубей, 1906”.

Йорд. Йовков

РИМ с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” – Добрич, основен фонд, инв. № 1926.

№ 9

Второ писмо от Йордан Йовков до Георги Соколов

Соколов,

Един скръбен слух достигна до мене. Аз не зная да ли той е верен, но извънредно ме безпокои. Телеграфистът в Чифуткьой, родом от Севлиево*, се завърна от там, преди няколко дена. Там той се научил, че нашия добър другар, вечно замисленият Харизанов, бил полудял! Аз не мога да повярвам това. По направо не мога да се примиря с подобно нещо!

Възможно е, мисля си, за неговите причудливости и странни привички, каквито той наистина притежава, някои леки хора да са го взели за умопобъркан и да са се пошегували. Или пък страшното от ден на ден усилващо се затваряне в себе си, наистина го е довело до тоя ужасен край?

Не зная. Но тоя слух ми се предаде като сериозен и верен. Разбираш колко е тежко това. Аз ще чакам да ме осветлиш.

Как прекарвате татък? – Не за това аз едва ли би трябвало да питам, защото уверен съм, че животът ви в славната и хубава София, не може да бъде освен добър и весел. И аз, нещастният, където и да ида, нося в себе си неизличимата скръб по нея. Но това лято ще има там учителски събор и аз ще гледам да дойда, да я видя и да ѝ се поклоня.

На Стефана Кемилева, на Ботя, на Панова, на Йотова ~ моя горещ поздрав. Те всички са, виждам, в заговор: мълчат, не пишат.

Е, кога ще дойдеш съдия в нашата Добруджа? Свърши ли стажа? Ела, че аз вече белята я държа готова.

РИМ с Къща музей и дом-паметник „Йордан Йовков” – Добрич, основен фонд, инв. № 1932.